

Рецензія
на дисертаційну роботу
Кравчук Надії Леонідівни
з теми «Формування компетентності працівників загальної середньої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами відповідних галузей науки. У сучасному інформаційному суспільстві, де інтелектуальна власність є ключовим ресурсом для розвитку науки, техніки та культури, виникає необхідність переосмислення напрямів реформування підготовки фахівців, зокрема й працівників загальної середньої освіти у цій площині. Адже високий рівень сформованості компетентності саме педагогічних працівників в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства та високого стандарту освіти. Це пояснюється, по-перше, об'єктивною вимогою реалізації професійної діяльності цими фахівцями на інноваційних засадах, що зумовлює створення інтелектуальних продуктів, які, в свою чергу, потребують захисту та охорони авторських прав. По-друге, зростаюча роль знань і технологій у сучасному суспільстві підкреслює важливість належної охорони та управління інтелектуальною власністю, тому працівники загальної середньої освіти (ЗСО), які володіють компетентністю у цій області, мають забезпечувати відповідну підготовку молодого покоління до викликів інформаційної ери. Педагогічні працівники, що добре освоїли аспекти охорони прав інтелектуальної власності, мають стати ефективними посередниками між сучасними технологіями та освітнім процесом, сприяючи тим самим формуванню здобувачів як свідомих, етичних та відповідальних особистостей. Отже, нинішні реалії вимагають від працівників ЗСО не лише глибокого розуміння предмету викладання, але й особливої уваги до правових аспектів охорони та захисту інтелектуальної власності. Актуальність проведеного дослідження посилюється й змінами законодавства, пов'язаними з інтелектуальною власністю, які стають все більш суттєвими для освітнього процесу (закони України «Про освіту» (від 05.09.2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (від 16.01.2020), наказ МОН України № 578 «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності» від 14.06.2011 тощо). Це підкреслює необхідність активізації процесів підвищення кваліфікації працівників ЗСО в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Таким чином, дослідження Надії Леонідівни не викликає сумнівів, вказує на його важливість і своєчасність. Актуальність дослідження посилюється виділеними суперечностями й необхідністю їх розв'язання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження має безпосередній зв'язок із темами науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії, а саме темою «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти в сфері інтелектуальної власності» (номер державної реєстрації – 0119U101770), яка фінансувалась з державного бюджету України, й темою «Теоретична та технологічна підтримка інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації – 0120U105228).

Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол №4 від 30 листопада 2018 року).

Найбільш вагомими науковими результатами, які містяться в дисертації.

Авторкою дисертаційного дослідження отримано такі наукові результати: вперше теоретично обґрунтовано концептуальні підходи до формування компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації на засадах компетентісного, кваліметричного та технологічного підходів; теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації, яка складається з підготовчо-діагностичного, мотиваційно-цільового, когнітивно-орієнтувального, діяльнісно-операційного та контрольної-оцінного етапів; зміст підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони і захисту прав ІВ, виходячи з нагальних потреб працівників ЗЗСО та вимог оновленого освітнього законодавства; зміст оцінювання у вигляді відповідних факторно-критеріальних моделей; уточнено компетентнісну модель працівника ЗЗСО у сфері інтелектуальної власності за рахунок змістового наповнення окремих структурних блоків моделі та компетентностей, які їх складають; змістове наповнення окремих програм підвищення кваліфікації вчителів у сфері інтелектуальної власності, які пропонують вебресурси (EdEra: «Академічна добросовісність» та ін.) та ЗВО за рахунок оновлення змістового наповнення окремих модулів підвищення кваліфікації; набули подальшого розвитку підходи до підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО і формування професійно значущої компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності; методи ведення освітньої діяльності, що використовуються для формування компетентності у сфері охорони і захисту інтелектуальної власності вчителів ЗЗСО в процесі підвищення кваліфікації.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації, їх достовірність. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертаційній роботі, забезпечується логікою подання поняттєвого апарату дослідження (об'єкт, предмет, мета дослідження, послідовне розв'язання поставлених завдань), застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, практичним впровадженням результатів дослідної роботи,

репрезентативністю джерельної бази (290 найменувань). Анотації, подані українською та англійською мовами, відображають зміст дисертації, висвітлюють її найбільш важливі аспекти. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, забезпечується апробацією результатів дослідної роботи, що обговорені на засіданнях кафедр Української інженерно-педагогічної академії, засіданнях методичних об'єднань учителів Основ'янського району м. Харкова, в межах зимової школи педагогічної майстерності «Освіта 4.0 та педагогічна досконалість» на базі Української інженерно-педагогічної академії за підтримки Чеської агенції розвитку у партнерстві, наукових та науково-практичних конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у впровадженні технології формування компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у процесі підвищення кваліфікації, розробці змістового наповнення програм, підвищення кваліфікації у галузі інтелектуальної власності, що дозволяє суттєво поліпшити спроможність вчителів проводити інноваційну педагогічну діяльність та сприяє розбудові прозорого освітнього середовища.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів середньої освіти Основ'янського району м. Харкова (довідка № 01-22/1783-21 від 24.09.2021), освітній процес Спеціалізованої школи I-III ступенів №53 з поглибленим вивченням німецької мови м. Києва (довідка №21 від 04.10.2023), освітній процес ItStep School м. Києва (довідка №01-15/797-л від 05.10.2023).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені у тексті дисертації, можуть використовуватися установами післядипломної освіти, ЗВО та іншими суб'єктами, які здійснюють підвищення кваліфікації. Отримані результати можуть стати підґрунтям для проведення подальших досліджень в окресленій галузі.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення й результати дослідження відображено у 17 публікаціях (з них 11 одноосібних), у тому числі: 5 статей – у наукових виданнях, які входять до переліку фахових видань категорії «Б» МОН України; 1 стаття – в іноземному виданні, включеному до наукометричної бази Web of Science; 2 статті – у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 7 публікацій – у матеріалах наукових та науково-практичних конференцій; 1 підрозділ у колективній монографії (у співавторстві); 1 стаття – в іншому виданні.

Кількість, зміст та обсяг друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Аналіз змісту дисертації та публікацій Кравчук Надії Леонідівни є підставою для висновку щодо наукової обґрунтованості й достовірності результатів, викладених автором. Дисертація має логічну структуру, послідовно розкриває визначальні дослідницькі завдання. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списку літературних джерел до кожного розділу (всього літературних джерел 290, з них 16 іноземними мовами), загальних висновків та 17 додатків на 212 сторінках. Робота містить 34 таблиці, 16 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 454 сторінки, з них основного тексту 185 сторінок.

У вступі чітко й конкретно представлено методологічний апарат наукового дослідження, мету й завдання погоджено зі структурою та висновками роботи. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого авторкою, і загалом не викликає сумнівів. Дисертанткою на достатньому рівні обґрунтовано вибір теми, визначено мету і завдання дослідження.

Компетентним та достатнім є застосування комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку: теоретичних, що включали: метод системного аналізу наукових праць з педагогіки, психології, методики навчання, захисту прав ІВ, нормативно-правової документації, яка регламентує розвиток системи ЗСО та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; синтез, зіставлення, наукове узагальнення, моделювання для виокремлення термінологічного апарату дослідження та теоретичного обґрунтування технології формування компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації; метод факторно-критеріального моделювання для створення кваліметричних моделей оцінки рівня сформованості компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації; узагальнення для формулювання висновків дослідження; емпіричних: педагогічний експеримент для підтвердження гіпотези дисертаційного дослідження та перевірки ефективності застосування технології формування компетентності вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації; методи діагностування досягнень працівників ЗЗСО для визначення рівня сформованості компетентності у галузі інтелектуальної власності (анкетування, спостереження, тестування, вирішення компетентнісних задач, бесіди, есе тощо); статистичних: методи математичної статистики для кількісного аналізу даних (метод нормалізації) та доведення вірогідності результатів педагогічного експерименту.

Схвалення заслуговує обрана дисертанткою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження. Слід зазначити, що у першому розділі

«Теоретико-методичні питання підвищення кваліфікації вчителів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності» авторкою здійснено аналіз процесу підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності й визначено проблему дослідження. Проаналізовано суть й уточнено компетентнісну модель вчителя ЗСО у сфері інтелектуальної власності у єдності чотирьох взаємопов'язаних складових: правової, педагогічної, економічної та управлінської, - кожна з яких охоплює окремі аспекти діяльності вчителя ЗСО. Представлено деталізовану характеристику кожної складової за рахунок визначення компетентностей, що її утворюють, відповідних знань, умінь, навичок та диспозицій. Визначено особливості процесу підвищення кваліфікації вчителів в сфері охорони і захисту прав ІВ, які стали передумовою розроблення відповідної концептуальної моделі (стор. 59 дисертаційної роботи). Конкретизовано шляхи реалізації пропонованої моделі, серед яких додавання окремих змістовних модулів (тривалістю до 30 годин) з питань охорони і захисту прав ІВ в системі ЗСО у діючі навчальні плани з підвищення кваліфікації, проведення низки виїзних спецкурсів різної тривалості на базі ЗСО, проходження повноцінного підвищення кваліфікації тривалістю 150 годин. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення функціонування ЗСО з питань академічної доброчесності, за результатами якого виявлені певні недоліки, а саме: відсутність алгоритму виявлення порушень академічної доброчесності в ЗСО; відсутність санкцій за порушення академічної доброчесності для учасників освітнього процесу; дуже розмите розуміння академічної відповідальності учасників освітнього процесу тощо. Виявлено проблеми щодо захисту прав інтелектуальної власності в ЗСО, серед яких недостатній рівень правової культури учасників освітнього процесу щодо охорони та захисту їхніх прав на об'єкти інтелектуальної власності; відсутність чітких критеріїв визначення оригінальності твору, що призводить до систематичних порушень авторських прав; недостатній рівень функціонування системи академічної доброчесності ЗСО.

У другому розділі дослідження «Технологія формування компетентності вчителів в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації» теоретично обґрунтовано й розроблено модель технології формування компетентності вчителів ЗСО у сфері охорони і захисту прав ІВ в процесі підвищення кваліфікації, яку утворюють концептуальна основа, мета, завдання, підготовчо-діагностичний (проведення діагностичних процедур для аналізу реального стану готовності слухачів до формування компетентності у сфері охорони та захисту прав ІВ), мотиваційно-цільовий (створення системи ціннісних орієнтирів, спонукань, що стимулюють потребу вчителя у формуванні компетентності у сфері охорони та захисту прав ІВ), когнітивно-орієнтувальний (формування системи знань на основі змістовного наповнення планів підвищення кваліфікації у сфері охорони та захисту прав ІВ), діяльнісно-операційний (формування конкретних професійних умінь та навичок у сфері охорони та захисту прав ІВ вчителів в процесі професійної діяльності), контрольньо-

оцінний (проведення поточних та підсумкових вимірювань стану сформованості компетентності у сфері охорони та захисту прав ІВ) етапи й очікуваний результат (стор. 106 дисертаційної роботи). Схарактеризовано компоненти пропонованої моделі з деталізацією форм, методів й засобів реалізації кожного етапу.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації» схарактеризовано загальні характеристики, програму сукцесивного (послідовного) педагогічного експерименту, методи експериментальної роботи. Подано практичні аспекти впровадження технології формування компетентності вчителів ЗСО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації, представлено результати формувального етапу педагогічного експерименту. Описано результати експериментальної перевірки розробленої авторкою технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації, що підтвердило висунуту гіпотезу стосовно підвищення рівня сформованості досліджуваної компетентності завдяки застосуванню відповідної технології. Вірогідність отриманих дисертанткою результатів забезпечена обґрунтованістю вихідних умов, використанням комплексу методів дослідження, адекватних предмету, меті і завданням, репрезентативністю обсягу вибірки і статистичною значущістю експериментальних даних.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Надії Леонідівни Кравчук, звертаємо увагу на деякі дискусійні питання:

1. Дослідження набуло б більшої цінності, якщо б у науковій новизні, окрім зазначених наукових результатів, були б конкретизовані істотні відмінні ознаки, які вирізняють їх з-поміж існуючих практик.

2. На сторінках 36-46 дисертаційної роботи схарактеризовано компетентнісну модель вчителя ЗСО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності із виокремленням педагогічної, правової, економічної, управлінської її складових та конкретизацією компетентностей, що їх утворюють. Їх сформованість перевіряється у педагогічному експерименті на основі застосування розроблених авторкою факторно-критеріальних моделей (стор. 158-163 дисертації). Водночас, слід було б більш системно представити процедуру використання цих факторно-критеріальних моделей щодо оцінювання складових компетентнісної моделі вчителя ЗСО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. І недостатньо зрозуміло, чому для оцінки сформованості компетентності працівників ЗСО *в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності* (про що зазначено і в меті, і в гіпотезі дослідження) використовується факторно-критеріальна модель оцінки рівня сформованості компетентності вчителя ЗСО *в сфері інтелектуальної власності* (табл. 2.13, стор. 158), яка

має охоплювати більш широкий спектр питань по відношенню до поставлених завдань.

3. Вважаємо, що для підсилення практичної значущості дисертаційного дослідження авторці доречно було б також розробити методичні рекомендації щодо формування компетентності працівників загальної середньої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації.

Однак висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка є самостійним завершеним дослідженням, а отримані здобувачем результати роблять вагомий внесок у теорію і методику професійної освіти.

Загальний висновок. Аналіз дисертації «Формування компетентності працівників загальної середньої освіти в сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в процесі підвищення кваліфікації» дає підстави для висновку про те, що вона є завершеною, самостійною науковою працею, яка заслуговує позитивної оцінки і за своїм змістом, рівнем новизни й практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 року (зі змінами згідно до наказу МОН України № 759 від 31.05.2019 року), а її авторка Кравчук Надія Леонідівна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, методики
та менеджменту освіти
Української інженерно-
педагогічної академії

Вікторія КОВАЛЬСЬКА

В. Ковальська Завіряю
Інспектор ВК УІПА *В. Ковальська*
28.11.2023р. дата

